

**Mariestads
kommun**

HBTQI och bemötande

Stödmaterial

Utbildningsförvaltningen

**Antagen av
utbildningsförvaltningens
ledningsgrupp
2025-06-02**

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund	3
1.1. Inledning	3
1.2. Varför ”HBTQI Och bemötande” i utbildningsförvaltningen?....	5
1.3. HBTQI-kompetens	6
2. Hur ska vi göra?.....	6
2.1. Till att börja med	6
2.2. HBTQI.....	7
2.3. Bra bemötande är viktigt	7
2.4. Signalera att HBTQI-personer är välkomna	7
2.5. Inkludering/ exkludering	8
3. Normer	8
3.1. Vad är normer?	8
3.2. Normkritik.....	9
4. Bemötande	10
4.1. Bemötande i teori och praktik.....	10
4.2. Pronomen	11
4.3. Checklista för ett bra bemötande	12
4.4. Kom ihåg.....	12
5. I skolan	13
5.1. Rekommendationer som riktar sig till dig som kan möta unga transpersoner	13
6. Ordlista	14
7. Källor.....	17

1. Inledning och bakgrund

1.1. Inledning

Regeringens arbete för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter bedrivs sedan 2014 utifrån strategin för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Strategin har lagt grunden för ett långsiktigt arbete inom fokusområdena våld, diskriminering och andra kränkningar, unga hbtqi-personer, hälsa, vård och sociala tjänster, privat- och familjeliv, kulturområdet samt det civila samhället.

Hbtqi-personer är ett samlingsbegrepp som innefattar homo- och bisexuella, transpersoner, queera personer och personer med intersexvariation. Personer med intersexvariationer ingår i Folkhälsomyndighetens uppdrag sedan januari 2021. Detta genom regeringens handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter. Det innebär att hbtqi används som samlingsbegrepp samt beaktar personer med intersexvariationer där det är möjligt.

Under senare år har många reformer genomförts som bidragit till ökad öppenhet i samhället och till att stärka hbtqi-personers lika rättigheter. Det återstår dock en del utmaningar när det gäller hbtqi-personers situation, inte minst när det gäller transpersoners situation, och kunskapen om situationen för personer med intersexvariation är väldigt låg.

Folkhälsopolitiken i Sverige utgår från det övergripande målet om att skapa förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen. Även om hälsan i befolkningen för de allra flesta generellt är god och utvecklas positivt så finns det skillnader inom och mellan grupper och för olika folkhälsoområden. Bland hbtqi-personer rapporteras en sämre hälsa jämfört med heterosexuella personer och cispersoner. Folkhälsomyndigheten har i uppdrag att följa hälsoutvecklingen och utvecklingen av hälsans

bestämningsfaktorer bland hbtqi-personer över tid samt att främja hbtqi-personers lika förutsättningar att uppnå en god hälsa genom kunskapsspridning om effektiva metoder och insatser.

I januari 2021 beslutade regeringen om en handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter i syfte att komplettera den befintliga strategin och kraftsamla arbetet med konkreta åtgärder för perioden 2020–2023. Kompletteringen tydliggör att queer- och intersekspektivet inkluderas i regeringens arbete och målgruppen omfattar därmed homosexuella, bisexuella, transpersoner, queera och intersekspersoner (hbtqi-personer).

De sex ursprungliga fokusområdena har fortsatt en central betydelse men har kompletterats med ytterligare två: arbetslivet och äldre hbtqi-personer. Dessutom inkluderas asyl och migration i området våld, diskriminering och andra kränkningar.

Till detta har det utsetts flera hbtqi-strategiska myndigheter, de är kopplade till de fokusområden där deras verksamhet anses ha störst betydelse för måluppfyllelsen. Det handlar bland annat om att genom medvetet arbete och aktiva åtgärder motverka diskriminering, våld och andra kränkningar. Vidare att öka hbtqi-kunskapen inom arbetslivet och om unga hbtqi-personers situation, psykiska hälsa. Det nya fokusområdet äldre hbtqi-personer kräver också mer kunskap och medvetenhet. Till detta finns också en särskild satsning på arbetet med suicidprevention.

(Inledning och delar ur "Handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter", Regeringskansliet, Arbetsmiljödepartementet samt "En strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck" Regeringskansliet, Arbetsmiljödepartementet samt information på Folkhälsomyndighetens hemsida).

I november 2019 presenterade Folkhälsomyndighetens en uppdaterad årsrapport för Sveriges genomförande av Agenda 2030. Agenda 2030 ska på ett samlat sätt redovisa de hållbarhetsutmaningar som världens nationer står inför. Det är ett nytt ramverk som underlättar och stödjer sektorsövergripande arbete på alla nivåer i samhället, något som i flera sammanhang lyfts av Världshälsoorganisationen som nödvändigt för en god utveckling av hälsa.

Under hösten 2019 gav regeringen Folkhälsomyndigheten uppdraget att ta fram en nationell strategi för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR). Utgångspunkt för strategin, som presenterades hösten 2020 och publicerades i oktober 2020 är att sexuell och reproduktiv hälsa är en grundläggande del av den allmänna hälsan och välbefinnandet under

människans hela liv, både fysiskt, psykiskt och socialt. Sexuella och reproduktiva rättigheter är i sin tur grundläggande för en god sexuell hälsa och en självklar del av folkhälsoarbetet. (*Från "Nationell strategi för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter SRHR" Folkhälsomyndigheten oktober 2020*)

Särskilt fokus bör riktas mot unga personer, personer med bristande socioekonomiska förutsättningar, personer med funktionsnedsättning, personer med utländsk bakgrund och hbtqi-personer. Förutsättningarna inom respektive grupp bör analyseras utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Strategin bör även stärka unga personers steg in i ett positivt sexualliv. Strategin ska kunna användas av myndigheter, landsting, kommuner och andra berörda aktörer.

Att som hbtqi-person inte följa normer och förväntningar utifrån könsidentitet, könsuttryck eller sexuell identitet är ofta märkbart för individen och kan leda till utanförskap, utsatthet och vara stigmatiserande. Det kan få konsekvenser för såväl den sexuella och reproduktiva hälsan som den allmänna hälsan. Homo- och bisexuella och transpersoner skattar sitt allmänna hälsotillstånd lägre än övriga befolkningen och är mer utsatta för exempelvis psykisk ohälsa, diskriminering, sexuella trakasserier och våld. Transpersoner är en extra utsatt grupp och rätten till stöd och jämlik vård, med särskild hänsyn till individens kroppsliga integritet, behöver säkras.

Fortsättningsvis skrivs hbtqi med versaler i stödmaterialet vilket är det vanligast förekommande.

1.2. Varför är "HBTQI Och bemötande" viktigt inom utbildningsförvaltningen?

Levnadsvillkoren för barn och ungdomar har stor betydelse för såväl barndomen/ungdomstiden som vuxenlivet. Goda uppväxtvillkor skapar förutsättningar för trygghet, samhörighet samt möjligheter till ett aktivt deltagande i samhället.

Förskolan och skolan ska vara en trygg plats för barn/elever och personal. Skollagen (2010:800) har tydliggjort skolans värdegrundsuppdrag och att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna

och de grundläggande demokratiska värderingarna som det svenska samhället vilar på. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde.

För att kunna skapa en skola som är öppen och inkluderande och som kan verka hälsofrämjande för unga HBTQI-personer behöver personalen ha kunskap om hur livssituation kan se ut och om normer kring sexualitet och kön.

Syftet med ”HBTQI och bemötande i utbildningsförvaltningen” är att öka HBTQI-kompetensen och främja och förebygga en öppen och fördomsfri miljö för HBTQI-personer.

1.3. HBTQI-kompetens

Många verksamheter vill och behöver öka sin HBTQI-kompetens för att förbättra sitt bemötande. Vad denna kompetens kan innebära är olika för olika yrken. I allmänhet handlar det om att ha kunskap om hur människor du möter i din vardag och i ditt arbete påverkas av tvåkönsnormen, cisnormen och heteronormen. HBTQI-kompetens handlar också om att känna till hur HBTQI-personers rättigheter och brist på rättigheter påverkar livet i stort.

2. Hur ska vi göra?

2.1. Till att börja med

Det finns inte enbart kvinnor och män.

Man måste inte vara antingen eller.

En persons yttre – kropp och/eller könsuttryck – stämmer inte alltid överens med hur hen identifierar sig.

2.2. HBTQI

HBTQI är ett paraplybegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner och personer med queera uttryck och identiteter.

H:et och **B:**et handlar om sexuell läggning, alltså vem man har förmågan att bli kär i eller attraherad av.

T:et handlar om hur man definierar och uttrycker sitt kön.

Queer kan röra både sexuell läggning, könsidentitet, relationer och sexuell praktik men kan också vara ett uttryck för ett kritiskt förhållningssätt till rådande normer.

I:et i HBTQI står för intersex. Det betyder att du föds med en kropp eller genetik som inte passar in i normerna om kön. Intersexpersoner kan vara män, kvinnor eller ickebinära.

Första gången som förkortningen HBT förkom i tryck var i RFSL:s tidning *KomUt* år 2000. Syftet var att bredda tidigare använda uttryck som homo, lesbisk, bög och gay.

2.3. Bra bemötande är viktigt

Alla har vi erfarenheter av att bli bemötta, både bra och mindre bra. När det kommer till bemötande av HBTQI-personer behöver man ha grundläggande kunskaper om hur livsvillkoren för gruppen i stort ser ut. HBTQI-personer finns inom alla verksamheter. För att minska den psykiska ohälsa som redan är utbredd i gruppen, krävs kunskap kring begreppet HBTQI.

2.4. Signalera att HBTQI-personer är välkomna

Det är bra att öppet signalera att HBTQI-personer är välkomna. Det kan göras på flera sätt. Att t.ex. ha en regnbågsflagga synlig i verksamheten visar att alla är välkomna. Den kan även göra att HBTQI-personer förväntar sig att få ett

bra bemötande. Därför är det extra viktigt att tänka på hur verksamheten bemöter HBTQI-personer.

2.5. Inkludering/ exkludering

Var självkritisk: på vilket vis kan du exkludera genom ditt bemötande? Finns det några ”fällor”? Att bli inkluderande börjar med att bli medveten om hur man kan exkludera.

3. Normer

3.1. Vad är normer?

Normer är oskrivna regler, idéer och ideal som kontrollerar hur man förväntas vara, leva och se ut. I vardagen brukar normer ofta bli tydliga först när någon bryter mot dem. Normer finns överallt, men de är olika beroende på var i världen man befinner sig. De förändras också med tiden. Människor behöver normer för att få vardagen och livet att fungera, men i en del fall kan normer vara direkt skadliga.

Ett exempel på två starka normer är tvåkönsnormen och cisnormen. De normerna innebär att många människor tror och tänker att det bara finns två kön och att alla människor förväntas vara nöjda med det kön du fick när de föddes. I samhället finns även en stark heteronorm, den innebär att man antas vara heterosexuell. Enligt heteronormen ska dessutom män vara manliga eller maskulina, kvinnor vara kvinnliga eller feminina, och män och kvinnor förväntas bli kära i och attraherade av varandra. Kön och sexualitet är tätt sammankopplade på detta sätt. Som normbrytare missgynnas alltså gruppen HBTQI-personer av heteronormen, men på olika sätt.

Normer hänger ihop med maktstrukturer i samhället och kan ta sig uttryck på flera olika nivåer. På en individuell nivå i relationer och i socialt samspel, på en institutionell nivå som exempelvis på arbetsplatser eller inom välfärden, och på

en strukturell nivå som till exempel lagstiftning som skapar bristande rättigheter eller ojämlika villkor.

Heteronormen leder till att personer som inte passar in i mallen genom att bryta mot normer för kön och sexualitet på olika sätt missgynnas och löper större risk att bli utsatta för osynliggörande, trakasserier och våld. Samtidigt innebär det att den som följer normen på olika sätt gynnas och får privilegier av det. Heteronormen påverkar med andra ord alla, oavsett om man befinner sig inom normen eller om man bryter mot den.

Det finns flera normer som hänger ihop med heteronormen. En av dem är *cisnormen*, att man förväntas vara cisperson. Cisperson är, väldigt förenklat, den som inte är transperson. Helt enkelt en person vars kropp, juridiska kön, könsidentitet och könsuttryck hänger ihop på ett linjärt sätt. En person som föddes med snippa och då fick "kvinna" registrerat i folkbokföringen, som ser och alltid har sett sig själv som tjej/kvinna och som andra personer uppfattar som en tjej/kvinna är till exempel en cistjej/ciskvinna. "Cisperson" är ett relativt nytt ord. Det är ett ord som är bra att ha då det beskriver personer som följer normen. Många cispersoner har aldrig ens tänkt på att de har en könsidentitet, så ordet kan också fungera som ett sätt att uppmärksamma detta.

3.2. Normkritik

Normkritik är en pedagogisk metod för att skapa mer jämlikhet i samhället. Det handlar om att flytta fokus från individer och det som anses bryta mot normer till att titta på strukturer och ifrågasätta det som anses vara "normalt". När man arbetar normkritiskt brukar man gå igenom tre steg:

- Synliggöra och ifrågasätta normer
- Synliggöra fördelar för den som följer normen
- Granska egen position

Att få mer kunskap om normer och att arbeta normkritiskt leder till normmedvetenhet.

4. Bemötande

4.1. Bemötande i teori och praktik

- Var medveten om att alla är olika – det är en bra start.
- Ha som vana att fråga om ”partner” i sammanhang där det är aktuellt att ställa frågan.
- Familjer ser olika ut.
- Den som avgör vilket kön en person har är alltid personen själv. Andra har alltså inte rätt att avgöra vilket kön någon har eller huruvida någon är transperson eller inte. Respektera alltid det kön en person identifierar sig som. Könsidentitet kan till exempel vara tjej/kvinna, kille/man, både och, inget eller annat.
- Ta för vana att fråga vilket pronomen personer föredrar: hon, hen eller han. På så sätt visar du att du inte tar någons könsidentitet för given. Man kan även inkludera pronomen när man har presentationsrundor i olika sammanhang.
- Använd alltid det namn och pronomen en person föredrar.
- I enkäter och liknande där kategorierna ”tjej” och ”kille” finns med, lägg även till kategorier som ”vill inte definiera” och ett öppet alternativ där man själv får fylla i det som passar.
- Se till att det finns könsneutrala toaletter så att man inte måste välja mellan tjejtoalett och killtoalett.
- Tänk på att många transpersoner tycker att omgivningens reaktioner är problemet, inte deras egen transidentitet. Gör inte någons transidentitet till ett problem om den inte är det för personen själv.
- Undvik slentrianmässigt könsbestämmande, som att säga ”hej tjejer” till en grupp som du uppfattar som tjejer.
- Om en person inte ser ut som en ”riktig” tjej eller ”riktig” kille i samhällets ögon men själv identifierar sig så ska det inte leda till sämre bemötande. Bemötande ska alltså inte påverkas av hur väl man tycker att någon ”passerar” (det vill säga ser ut som/uppfattas som det kön hen identifierar sig som) eller huruvida den personen har genomgått en könsutredning eller inte. Var och en bestämmer själv vilket kön hen har!
- Många transpersoner har erfarenhet av att cispersoner, alltså personer som inte är trans, ställer frågor om kropp, operationer och

samliv. Sådana frågor kan upplevas som privata, närgångna eller kränkande. Därför är det viktigt att du som är cisperson reflekterar över syftet med de frågor du ställer till transpersoner och personer som överskrider normer för kön.

- Många transpersoner har också erfarenhet av att cispersoner ställer allmänna frågor om ”hur det är att vara trans” eller ”hur en könsutredning går till. Om du märker att du saknar kunskap om HBTQI som skulle vara bra för dig att ha för att kunna ge ett bra bemötande – skaffa den. Det är inte de HBTQI-personer du möter som ska utbilda dig. Som professionell har du ett stort ansvar att ge barn och ungdomar bra bemötande oavsett könsidentitet och könsuttryck. Ett bra bemötande är viktigt för många och kan vara helt avgörande för den som har låga förväntningar eller dåliga erfarenheter sedan tidigare.

4.2. Pronomen

Hon, han, hen och den – det en person vill bli kallad när någon pratar om den i tredje person (t ex hen är snäll, jag tycker om hen). Pronomen kan hänga ihop med en persons kön/könsidentitet, men behöver inte göra det. Det går inte att se på en person vilket pronomen den har. Om man är osäker på en persons pronomen kan man fråga (”Vilket pronomen har du/Vilket pronomen vill du att jag använder om dig?”). Ställ samma frågor till alla, gärna som en del av ett inskrivningssamtal eller annan första kontakt. En del föredrar att bli omnämnda med förnamn i stället för med pronomen. Hen och den används ibland också i situationer då en persons könstillhörighet är okänd.

Motverka tendensen att slentrianköna grupper och personer – ”Sitter ni här, killar”, ”Kom in från rasten nu, tjejer”, ”Skynda dig, gubben” – om du inte vet hur de vill bli benämnda. Du kan bekräfta att du ser någon på ett annat sätt än genom att anta kön.

4.3. Checklista för ett bra bemötande

- Signalera att HBTQI-personer är välkomna, t.ex. med regnbågssymboler.
- Ställ inte frågor till en HBTQI-person som du aldrig skulle ställa till en person som du vet är inom heteronormen/cisnormen.
- Ställ bara frågor vars svar du behöver för att kunna utföra ditt arbete.
- Vid ett nytt möte, ställ öppna frågor t.ex. ”Hur ser din familj ut?”.
- Personen du möter vet bäst vem hen är. Använd det namn och pronomen som personen du möter själv använder.
- Ta ansvar för dina kunskapsluckor Skaffa den kunskap som du märker att du saknar, men inte från de HBTQI-personer du möter. De ska inte utbilda dig.
- Hänvisa till personer du vet har HBTQI-kompetens om du inte har det själv eller om en person har behov av annat stöd än det du kan ge.
- Låt inte dina privata värderingar om sexualitet och kön påverka dig och ditt bemötande negativt.
- Se över blanketter så att alla kan fylla i dem.
- Be om ursäkt om du råkar säga fel. I en situation där ditt bemötande blivit fel, är det ditt ansvar som professionell att se till att det rättas till. Om du ber om ursäkt så är det stärkande för den du möter.
- Problematisera inte HBTQI i onödan. Den sexuella läggningen, könsidentiteten eller könsuttrycket är i sig inget problem, problemen uppstår i möten med normer och i sammanhang där HBTQI-personer inte accepteras eller inkluderas.
- Undvik att dra förhastade slutsatser. En persons sexuella läggning, familjeförhållanden eller könsidentitet går inte att se utifrån. Tänk dig att varje ny människa är ett oskrivet blad.

4.4. Kom ihåg

Som professionell är du alltid ansvarig för din egen kunskap och att kontinuerligt uppdatera dig för att kunna ge bra bemötande och ha aktuell kunskap. Om du ser till att ha kunskap har du bra förutsättningar att ge de du träffar i ditt arbete det stöd de behöver och visa att alla har rätt till bra bemötande oavsett könsidentitet och könsuttryck. Du är jätteviktig!

5. I skolan

5.1. Rekommendationer som riktar sig till dig som kan möta unga transpersoner

- Om du har kontakt med en ung transperson som vill komma ut i skolan, fråga hen på vilket eller vilka sätt hen vill att du hjälper och stöttar. Om personen inte kommer på något kan du själv ge exempel på saker du kan göra och fråga personen vad hen tycker. Det kan till exempel vara att ändra namn i klasslistor eller rätta andra elever eller lärare när de använder fel pronomen.
- Det är viktigt att du inte ”outar” personen, alltså pratar om hens transidentitet med någon annan, utan att först ha frågat hen om det är okej. Fråga till exempel om personen vill att du ska berätta för de andra i personalen eller vara med som stöd om personen vill berätta själv.
- Om eleverna ska delas in i kill- och tjejgrupper, tänk över syftet med uppdelningen en extra gång. Alla identifierar sig inte som antingen kille eller tjej. Kanske går det lika bra att dela in i grupper utifrån andra kriterier än kön? Om kill- och tjejgrupper används, tala om för eleverna att de själva får välja vilken av grupperna de vill vara i.
- Prata om transfrågor och normer för kön i klassrummet så att eleverna får kunskap på området.
- Inkludera könsidentitet och könsuttryck i likabehandlingsarbetet.
- Könsneutrala toaletter och könsneutrala omklädningsrum kan vara väldigt viktiga för att unga transpersoner ska få gå på toa och byta om till gymnastiken utan att behöva oroa sig för att få sin närvaro i rummet ifrågasatt.
- Samverka med andra aktörer. Kanske finns det ett fritidsställe för HBTQI-ungdomar i närheten av er skola eller i grannkommun, eller en ungdomsmottagning med HBTQI-kompetens?
- Det är viktigt att skolan har en enad positiv front och att stödet inte bara kommer från enskilda individer. Försök involvera hela personalen i arbetet att skapa en skola där elever kan känna sig välkomna oavsett könsidentitet och könsuttryck. På så sätt kan ni i personalen också stötta varandra.

6. Ordlista

I ordlistan hittar du korta förklaringar på de ord och förkortningar som används i den här handboken. De ord och förkortningar som används när man pratar om kön, sexualitet och normer ändras med tiden och nya insikter.

HBTQI

En förkortning av homosexuella, bisexuella, transpersoner och personer med queera uttryck och identiteter. Homo- och bisexualitet handlar om sexuell läggning, alltså vem man blir kär i eller attraherad av. Trans handlar om hur man definierar och uttrycker sitt kön. Queer kan handla om både sexuell läggning och kön. Queer kan också innebära att man är kritisk till tvåkönsnormen, cisnormen och heteronormen. Intersex betyder att du föds med en kropp eller genetik som inte passar in i normerna om kön.

Tvåkönsnormen

Den oskrivna regel som säger att det bara finns två kön – man och kvinna. Tvåkönsnormen gör att vi förväntas vara antingen kvinna *eller* man, och den osynliggör att det finns fler kön än två.

Cisnormen

Den oskrivna regel som säger att alla människor känner sig som det kön som de fick när de föddes. Cisnormen gör att vi förväntas vara nöjda med det kön vi fick när vi föddes och den osynliggör alla som inte är det.

Heteronormen

Den oskrivna regel som säger att alla människor är heterosexuella. Heteronormen gör att vi förväntas vara heterosexuella och den osynliggör alla som inte är det.

Queer

Att vara kritisk mot tvåkönsnormen, cisnormen och heteronormen. Queer handlar också om att utmana och förändra dessa normer, så att fler av oss får möjlighet att leva våra liv som vi vill, utan att bli begränsade av normerna. Queer kan innebära att man inte vill definiera sitt kön eller sin sexuella läggning. Men queer kan också användas som ett sätt att beskriva sin könsidentitet eller sin sexualitet. Att ”vara queer” betyder oftast att man har en könsidentitet och/eller sexuell läggning som bryter mot tvåkönsnormen, cisnormen och/ eller heteronormen.

Pronomen

Hon, han, hen och den – det en person vill bli kallad i tredje person. Om man är osäker på en persons pronomen kan man fråga i ett enskilt samtal. Man kan

säga: ”Vilket är ditt pronomen?” eller ”Vilket pronomen vill du att jag använder om dig?”.

Hen/den

Könsneutrala pronomen som främst används av personer som varken identifierar sig som kvinnor eller män, till exempel ickebinära. Hen eller den kan också användas när man inte vet vilken könsidentitet någon har.

Sexuell läggning

I Sverige är sexuell läggning en av diskrimineringsgrunderna. Det betyder att det är förbjudet att diskriminera (missgynna) personer i Sverige på grund av sexuell läggning. I diskrimineringslagen finns tre sexuella läggningar nämnda: heterosexuell, bisexuell och homosexuell.

Heterosexuell

En person som har förmågan att bli kär i och/eller attraherad av någon som har ett annat kön än man själv.

Homosexuell

En person som har förmågan att bli kär i och/eller attraherad av någon som har samma kön som man själv.

Bisexuell

En person som har förmågan att bli kär i eller attraherad av människor, oavsett kön. Ibland används även ordet pansexuell för en person som har förmågan att bli kär i eller attraherad av människor av alla kön.

Kön

I Sverige är kön och könsidentitet- eller uttryck två av diskrimineringsgrunderna. Det betyder att det är förbjudet att diskriminera (missgynna) personer i Sverige på grund av kön. Man kan förklara vad kön är genom att dela in ordet i fyra olika delar: kroppsligt kön, juridiskt kön, könsidentitet och könsuttryck.

Kroppsligt kön

Hur inre och yttre könsorgan är utformade och vilka könskromosomer och hormonnivåer vi har av könshormonerna östrogen och testosteron.

Juridiskt kön

Det kön som står skrivet i folkbokföringen, i ditt pass eller legitimation. I Sverige framgår också juridiskt kön av näst sista siffran i personnumret. I Sverige bygger juridiskt kön på tvåkönsnormen, det innebär att vi bara har två juridiska kön i Sverige – man och kvinna.

Könsidentitet

Det kön som man själv känner sig som och som man själv säger att man har.

Könsuttryck

Hur man uttrycker sitt kön genom saker, till exempel kläder, kroppsspråk, frisyr, röst och liknande.

Intersex

Ett medfött kroppsligt tillstånd som innebär att en persons kropp inte följer tvåkönsnormens bild av hur en typisk ”manskropp” eller ”kvinnokropp” ska se ut och/eller utvecklas.

Cisperson

En person som känner sig som, och är nöjd med, det kön som den fick när den föddes. Att vara cisperson betyder alltså att man är ”född i rätt kropp”. Cispersoner vill inte ändra på sitt kroppsliga kön. Det är mycket vanligt att cispersoner vill leva hela sitt liv som det kön som de fick när de föddes. Att vara cisperson handlar inte om sexualitet, utan om könsidentitet. Som cisperson kan man vara homo-, bi-, eller heterosexuell. Ordet cis är latin och betyder ”på samma sida”.

Transperson

En person som, helt och hållet eller delvis, inte känner sig som det kön som den fick när den föddes. Transperson är ett samlingsnamn med många undergrupper och det går att vara transperson på många olika sätt. Att vara transperson handlar inte om sexualitet, utan om könsidentitet. Som transperson kan man vara homo-, bi-, eller heterosexuell. Ordet trans är latin och betyder ”överskridande”.

Könsdysfori

En stark och ihållande känsla av att vara tilldelad fel kön. Ofta innebär känslan att man mår dåligt och att det kan vara svårt att fungera i vardagen.

Könsdysfori är även en medicinsk diagnos. Man kan bara få diagnosen könsdysfori om man själv vill ha den. Personer med könsdysfori kan få könsbekräftande vård och behandling bekostad av landstinget.

Transsexuell

En person som känner att den blivit tilldelad fel kön enligt tvåkönsnormen. Transsexualism är en form av könsdysfori och en medicinsk diagnos. Man kan bara få diagnosen transsexualism om man själv vill ha den. Diagnosen krävs om man vill ändra sitt juridiska kön. Det är mycket vanligt att man som transsexuell behöver könsbekräftande vård och behandling, exempelvis hormonbehandling, överkroppskirurgi, röstträning och underlivskirurgi. Behandlingen och processen som förändrar kroppen brukar ibland kallas för transition.

Ickebinär

En person som inte känner sig som man eller kvinna enligt tvåkönsnormens bild av vad en man och kvinna är. Det kan handla om att man känner sig som både man och kvinna eller att man känner sig som mellan eller bortom man och kvinna. Många ickebinära känner sig inte som något kön alls. Ibland används ickebinär som samlingsnamn för olika könsidentiteter som inte följer tvåkönsnormen. En del ickebinära vill ha könsbekräftande vård och behandling, medan andra inte vill det.

Könsbekräftande vård och behandling

Den vård och behandling som många transpersoner behöver för att kroppen bättre ska stämma överens med könsidentiteten. Vilken typ av behandling man får är olika och beror på vilken typ av könsdysfori man har och på vilken kroppslig förändring man vill uppnå. Det kan handla om att ta bort bröst, hormonbehandling, hårborttagning, och/eller operation av könsorganet. För att få könsbekräftande vård i Sverige krävs att man fått diagnosen könsdysfori. Det betyder inte att man är sjuk, utan att man behöver hjälp med att minska könsdysforin för att man ska må bättre. Tidigare kallades könsbekräftande behandling för ”könsbyte” eller ”könskorrigering”.

7. Källor

RFSL – Riksförbundet för sexuellt likaberättigande

Fakta RFSL

RFSL ungdom

Transformerering

KCSH - Kunskapscentrum för Sexuell Hälsa

Regeringskansliet - *”En strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könstillhörighet eller könsuttryck”*

Skollagen (2010:800)

Folkhälsomyndigheten

Regeringskansliet, Arbetsmiljödepartementet - *”Handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter”*.

Materialet är sammanställt av Ann-Sofi Lager, skolkurator vid Barn-och elevhälsan, utbildningsförvaltningen, Mariestads kommun.